

OSNOVNE FUNKCIJE I ZNAČENJA

KONDITIONALNIH OBLIKA U JAPANSKOM JEZIKU

UVOD

Kondicionalne konstrukcije u japanskom jeziku predstavljaju jednu od lingvističkih tema koje privlače veliku pažnju stranih lingvista.

Cilj ovog rada je da pruži pregled osnovnih funkcija i značenja kondicionalnih oblika i konstrukcija u japanskom jeziku, ukazujući i na ona značenja koja izlaze iz okvira definicije uslovnih značenja u srpskom jeziku.

U gramatici srpskog jezika uslovne rečenice definisane su kao „vrsta zavisnih rečenica kojima se označava uslov za realizovanje situacije označene višom rečenicom i koje imaju funkciju odredbe uslova. Važna karakteristika uslovnih rečenica, kao i cele zavisno-složene rečenice, jeste da su modalne, jer ne označavaju realne, nego hipotetičke situacije.“ (Stanojčić, Ž., Lj. Popović i S. Micić 1989:306)

Uslovni oblik u japanskom jeziku „uglavnom se koristi kao predikat zavisne rečenice u okviru složene, i predstavlja uslov za realizaciju situacije označene u glavnoj rečenici“ (Suzuki 1989: 349).

Specifičnost kondicionala u japanskom jeziku je u tome što on nije samo modalnog karaktera i ne označava isključivo hipotetičke situacije. Pod terminom „uslov“ u japanskom jeziku podrazumeva se i već realizovana, prošla radnja, koja je predstavljala uslov za realizaciju neke druge radnje. U gramatici japanskog jezika postoje dve kategorije uslova: *kakutei jôken*, koji odgovara ispunjenom, realizovanom, uslovu, i *katei jôken*, koji odgovara hipotetičkom uslovu. Međutim, *kakutei jôken* takode može da označava i još neispunjen uslov, ali samo onaj koji će se neizbežno, po prirodi stvari, ispuniti. Na primer: *asu ni nattara* – „sutra“ (kad dode sutra), *ku gatsu ni nareba* – „u septembru“ (kad dode septembar). Po tradicionlanoj japanskoj gramatici, obe vrste uslova, i realizovani i hipotetički, grade uslovne rečenice.

1. USLOVNI OBLICI U JAPANSKOM JEZIKU

Uslov u japanskom jeziku izražava se pomoću uslovnih oblika *tara*, *to*, *ba* i *nara*. Oni odražavaju vrstu semantičke veze koja postoji između dve radnje

izražene u zavisnoj i glavnoj rečenici. *Tara, to, ba i nara* različite su prirode i upućuju na različite tipove ove veze, koja može da označava vremenski sled radnji, uzročno-posledičnu uslovljenost i dr.

Za razliku od, na primer, engleskog jezika, gde govornik koristi veznik *when* kada zna da će se neka radnja realizovati, odnosno *if* kada u to nije siguran, govornik japanskog jezika pri izboru uslovnog oblika ne uzima u obzir ovu razliku. Rečenice sa uslovnim oblicima *to, tara, ba i nara* nekada će odgovarati rečenicama sa *if*, a nekada jednom od značenja veznika *when*. Na primer, rečenica: *ani hito ga kitara, shirasete kudasai* može da znači i „kada on dode, obavestite me“, kao i „ako on dode, obavestite me“, a koje od ova dva značenja ima, određuje se iz konteksta.

1.1. KONDICIONALNI OBLIK *TARA*

Kondicionalni oblik *tara* gradi se dodavanjem nastavka *ra* na prosto prošlo vreme glagola ili prideva, koje se gradi pomoću pomoćnog glagola *ta*. S obzirom da sadrži pomoćni glagol *ta* kao jednu od svojih komponenata, *tara* upućuje da glagol ili pridev na koji se dodaje pokazuje situaciju koja je završena pre situacije označene u glavnoj rečenici. Drugim rečima, *tara* označava radnju koja se prvo dešava, i nakon koje sledi neka druga radnja. Kada se naglašava hipotetičko značenje uslovnog oblika *tara*, na njega se dodaje uslovni oblik *ba* i tada glasi *taraba*. Ovaj oblik se ne koristi u vremenskim rečenicama.

Oblik *tara* se najčešće upotrebljava u sledećim situacijama:

1. kada je glagol ili pridev na kraju glavne rečenice u prošlom vremenu, a situacija označena sa *tara* prethodi situaciji izraženoj u višoj rečenici.

Tara tada označava radnju koja je antecedent u odnosu na radnju glavne rečenice, koja je vremenski sledi.

(1) Bera Heruman ga Orenji ga inai to *ittara*, Andi wa tada inu wo yatte ushi wo sagase, hanashi ga kireta tokoro kara sugu ohanashi no tsuzuki wo hajimeta n desu.

Kada je Bela Herman rekao da mu nema Narandže, on je samo poslao psa da je potraži i nastavio odmah priču tamo gde je stao. (Kiš, *Rani jadi*: 73,57)

Dakle, u ovakvoj situaciji, kada je glagol na kraju glavne rečenice u prošlom vremenu, uslovni oblik *tara* ima vremensko značenje, tj. u pitanju je njegova *kakutei* upotreba.

2. Kada je glagol na kraju glavne rečenice u prezentu i kada *tara* pokazuje situaciju koja prethodi situaciji označenoj u glavnoj rečenici. Ovde *tara* ima karakter pretpostavke ili kondicionala, što je povezano sa crtom budućnosti u glavnoj rečenici.

(2) *Sô iu koto ga moshi attara*, asu wa mô kimi no kao wo miru no mo iya ni naru kamo shiremasen.

Ako bi se desilo da među nama dode do nečega takvog, možda ujutro već ne bih želeo ni da te pogledam. (Kawabata, *Snežna zemlja*: 8,19)

Rečenica sa oblikom *tara*, u kojoj je glagol u glavnoj rečenici u *shûshi* ili *masu* obliku¹, bilo u potvrdnom ili odričnom, najčešće je hipotetička.

Medutim, postoje i izuzeci, kada *tara* ima značenje vremenskog veznika ili svezvremenskog uslova.

(3) Anna, yoku oboete okinasai. Serenâdo wo *sasageraretara*, macchi no hi wo tomosu.

Ana, zapamti to jednom zauvek. Kada se nekom drži podoknica, onda treba zapaliti šibicu. (Kiš, *Rani jadi*: 43, 35)

Ukoliko u rečenici ne postoji reč *moshi*, koja upućuje na hipotetički karakter rečenice, često se samo iz konteksta može odrediti da li je u pitanju uslovna hipotetička ili vremenska rečenica. Obeležje uslovne hipotetičke konstrukcije je često i pomoćni glagol *darô* ili *deshô*, koji označava pretpostavku i stoji na kraju rečenice, povećavajući stepen njene hipotetičnosti.

Oblik *tara* može da označava i prošli kontrafaktualni uslov, kao u primeru:

(4) Nana dan ga maketa no *deattara*, nanika itta darô.

Da je on izgubio, možda bi se osetio pozvanim da nešto kaže.

(Kawabata, *Velemajstor*: 113, 128)

Kontrafaktualni uslov oboježen je prošlim vremenom glagola *iu-* „reći“ (*itta*), koji se nalazi ispred pomoćnog glagola *darô* u glavnoj rečenici.

3. Kada glagol na kraju glavne rečenice označava volju, nameru, molbu, zapovest i dr., oblik *tara* takode pokazuje radnju koja vremenski prethodi radnji više rečenice.

(5) Yoku *kakete itara*, kimi no sensei no Rigo fujin ni mo omise shiyô, sensei mo kitto yorokonde kudasaru yo.

Ako bude dobar (sastav), pokazaću ga i gospodi Rigo, tvojoj učiteljici, a ona će se, sigurno, mnogo obradovati. (Kiš, *Rani jadi*: 149, 115)

4. Jedna od upotreba *tara* je kada ovaj oblik označava uzrok za nastanak situacije u višoj rečenici, tj. kada rečenica ima uzročno-posledično značenje.

(6) *Kono mise de kattara*, yasuku kaemashita.

Pošto sam kupila u ovoj radnji, jeftino sam platila.

1.2. USLOVNI OBLIK *TO*

To je strukturna rečca (na japanskom *joshi*) koja se vezuje na *shûshi* oblik glagola.

U japanskoj gramatici, rečenica sa oblikom *to* smatra se uslovnom rečenicom, kao i rečenice sa oblicima *tara*, *ba* i *nara*. Medutim, neki lingvisti oblik *to* ne svrstavaju u isti red sa ostalim kondicionalnim oblicima, jer on samo u svojoj delimičnoj upotrebi gradi uslovne rečenice. Oblik *to* povezuje samo „izveštaje“ o činjeničnoj vezi između uslovne i glavne rečenice, a glagol na kraju glavne rečenice ne može biti zapovest, molba ili neki oblik koji pokazuje odluku, rešenost.

1. Oblik *to* izražava radnju ili stanje posle koga druga radnja sledi kao očekivana posledica.

(7) *Kô atsuku naru to*, chotto nemuku narimasu. (Alfonso 1974: 653)

Kada je ovako vruće, malo mi se pripava.

2. Oblik *to* izražava radnju ili stanje nakon koga se neka druga radnja uvek ili obično događa.

(8) Kono hen wa natsu ni *naru to* totemo atsui n desu. (Alfonso 1974: 652)
Kada dodje leto, u ovom kraju je jako vruće.

3. Oblik *to* izražava radnju čija će realizacija obavezno dovesti do određenog rezultata.

(9) Yúbinkyoku wa sono kado wo *magaru to*, sugu desu yo.

(Alfonso 1974: 654)

Pošta je odmah iza tog ugla (kada skrenete iza ugla).

4. Oblik *to* izražava radnju ili stanje nakon koga odmah sledi neka druga radnja.

Tu se često koriste prilozii *sugu* (odmah), *shibaraku shite* (ubrzo), *sukoshi tatte* (malo posle), itd.

(10) Keiji kun ga kyôshitsu ni *hairu to*, sugu jugyô ga hajimatta. (Alfonso 1974: 654)

Čim je Keidi ušao u učionicu, čas je počeo.

Sušтина rečenice sa oblikom *to* je da pokaže kako se radnje zavisne i glavne rečenice ostvaruju u sledu i kako su tesno povezane. U širem smislu, *to* je jedan naporedan odnos. Zatim, centralna upotreba oblika *to* nije izražavanje nestvarne, zamišljene situacije, već izražavanje situacije koja je videna u stvarnosti.

Ovu funkciju uslovnog oblika *to* možemo podeliti na dve upotrebe: (1) kada označava pojedinačnu, konkretnu situaciju i (2) kada generalizuje radnju koja se ponavlja.

(11) Sorekara tsukareta yôsu de, isu ni taorekomu yôni shite *suwaru to*, tabako ni hi wo tsukeru.

Onda se umorno svali na jednu stolicu i pripali cigaretu.

(Kiš, *Rani jadi*: 23, 21)

(12) Ano hito ga *okoru to*, akaku narimasu. (Alfonso 1974: 655)

Kad se naljuti, on se zacrvni.

Oblik *to* može da izražava i radnju koja se još nije dogodila.

(13) Iya, umaku *iku to*, gokuraku e sae hairu koto mo dekimashô.

I ne samo *to*, ako bude vešt, mogao bi da stigne čak i do samog raja.

(Akutagawa, *Paukova nit*: 326, 75)

U primeru broj 13, u zavisnoj rečenici označena je radnja koja ima izgleda da se ostvari, a u glavnoj rečenici radnja čije bi ostvarenje pratilo realizaciju prve radnje. U slučaju kada je mogućnost ostvarenja prve radnje neizvesna, oblik *to* se približava značenju hipotetičkog uslova. Tada u rečenici sa *to* može da se upotrebi reč *moshi*.

(14) Moshi isha ga rusu de, itte sugu ni shujutsu no yô ga *dekinai to* komaru to omotte denwa wo sakini kakete morau koto nado wo tanonda.

Pomislivši da ću biti u nevolji ako je lekar odsutan pa neće moći da se spremi za operaciju odmah po mom dolasku, zamolio sam da prvo telefoniraju, i slične stvari. (Shiga, *U kinosakiju*: 28, 87)

Dakle, možemo zaključiti da je osnovna osobina oblika *to* povezivanje dve radnje, koje se ponašaju kao uobičajen sled radnji, prirodna posledica

ili očekivan rezultat, u jedinstvenu celinu i da se ovaj oblik samo parcijalno uključuje u uslovne oblike.

1.3. USLOVNI OBLIK *BA*

Ba je strukturna rečca koja se vezuje na *katei* oblik glagola.

U većini slučajeva, oblik *ba* odgovara engleskom *if* ili *provided that*, ili vezniku *ako*, odnosno *pod uslovom da*. Tada je vrlo sličan kondicionalu kao glagolskom obliku u zapadnjačkoj gramatici. Međutim, ovaj oblik se, takode, koristi i u situacijama kojima bi odgovarao oblik *to*, kada označava odnos uobičajene, prirodne ili očigledne posledice. Koristi se i u funkciji koju ima strukturna rečca *shi*, kada povezuje dve naporedne rečenice.

Uslovni oblik *ba* se koristi u sledećim situacijama:

1. *Ba* izražava hipotetički uslov čije će ispunjenje rezultirati nekom drugom radnjom ili situacijom.

(15) Ame ga *fureba*, watashi wa ikanai.

Ako bude padala kiša, ja neću ići.

2. Često izražava uslov čije je ispunjenje neophodno za realizaciju neke druge radnje, u smislu odnosa uslova i posledice.

(16) Sukoshi *yasumeba*, kimochi ga yoku narimasu yo. (Alfonso 1974: 674)

Ako se malo odmoriš, bolje ćeš se osećati.

U ovoj rečenici, na primer, *ba* bi se moglo zameniti oblikom *to*, ali bi u tom slučaju bio naglašen odnos antecedent – posledica, a ne uslov – posledica.

3. Ponekad se oblik *ba* koristi u *kakutei* upotrebi, kada nema kondicionalno, već vremensko značenje, tj. označava uslov koji će se po prirodi stvari realizovati, ili dve situacije koje se obično javljaju zajedno.

(17) Ku gatsu ni *nareba*, Fuji san ni wa hatsuyuki ga mirareru.

Kada dođe kraj septembra, na planini Fudji se može videti prvi sneg.

4. Oblik *ba* se može koristiti i u funkciji koju ima strukturna rečca *shi*, bliskoj funkciji naporednog veznika, ali tada potpuno gubi uslovno značenje.

(18) Sono e wa omoshiroku mo *nakereba*, jôzu de mo arimasen. (Alfonso 1974: 675)

Ta slika nije ni zanimljiva ni dobra.

5. Centralna upotreba kondicionalnog oblika *ba* jeste izražavanje opšte uzročno – posledične veze koja nastaje spojem kondicionalne i glavne rečenice, nevezano za vreme. To podrazumeva da se obično ne bavi pojedinačnom, konkretnom situacijom, već izražava spoznaju o opštoj povezanosti dveju situacija.

Oblik *ba* može da izražava i pojedinačnu, konkretnu radnju, što je i osnovna funkcija uslovnog oblika *tara*. U tom slučaju, ta radnja je najčešće hipotetična. Shodno tome, *ba* često izražava i kontrafaktualni uslov.

(19) Watashi ga *nyûin shinakereba*, hachi gatsu ni Hakone de sunde ita.

Da nisam morao u bolnicu, ovo bi bilo gotovo još u Hakoneu.

(Kawabata, *Velemajstor*: 112, 127)

1.4. USLOVNI OBLIK NARA

Oblik *nara* predstavlja kondicional glagola *da* (biti). Koristi se i oblik *naraba*, gde *ba* naglašava kondicionalno značenje. Oblik *nara* označava pretpostavku, procenu o sadašnjem stanju stvari ili aktuelizaciju nečega u budućnosti. On konstatuje jedno stanje, koje može da pokazuje da se radnja uslovne rečenice realizovala u prošlosti, da se odigrava u sadašnjosti, ili da će se tek realizovati u budućnosti.

Druga važna osobina oblika *nara* jeste da se u glavnoj rečenici iznosi stav ili procena samog govornika, tj. njegova namera, volja, odluka, želja. Uloga zavisne rečenice sa oblikom *nara* jeste da označi radnju koja predstavlja osnov za izražavanje stava ili procene u glavnoj rečenici. Ovde se, međutim, ne iznosi procena o tome da li će se radnja zavisne rečenice ostvariti ili ne, već se pretpostavlja da je radnja označena u njoj realnost.

Jedan primer za to je kada se sadržaj koji se dobija iz konteksta razgovora stavi u kondicionalnu rečenicu. Taj sadržaj može biti informacija dobijena od sagovornika, ali isto tako i ponašanje sagovornika koje se uoči u toku razgovora.

(20) Atsui no *nara*, reibô wo tsukete mo ii yo. (Masuoka 1993: 12)

Ako vam je vruće, možete da uključite uređaj za hlađenje.

Uslovni oblik *nara* može da označava i kontrafaktualni uslov.

(21) Tegata ni Yobanka no uragaki ga *atta nara*, arui wa kobamu riyû wo miidaseta kamo shirenai.

Da je bio i Jovankin potpis na menici, možda bi i našla nešto da prigovori, ali ovako nije mogla. (Andrić, *Gospodica*: 186, 175)

Uslovni oblik *nara* upotrebljava se i van užeg konteksta kondicionala tako što stoji uz imenicu i naglašava subjekat ili temu rečenice, a prevodi se: „ako je u pitanju“, „ako se radi o“.

(22) Yakobu to ore dake *nara*, kitto sô shita darô.

Jakov i ja bismo sigurno to i učinili... (Šćepanović, *Usta puna zemlje*: 32, 31)

ZAKLJUČAK

Podudarnost upotreba i funkcija različitih kondicionalnih oblika u značenju hipotetičkog uslova u japanskom jeziku dosta je česta, pa se pretežno samo iz konteksta može odrediti u kojoj vrsti uslova se radi.

U sledećim primerima (Alfonso 1974: 687), oblici *tara*, *ba* i *nara* stavljani su u isti kontekst da bi se pojasnila razlika u njihovom značenju.

(25) Ashita Tôkyô ni *ittara*, katte kimasu.

Kada sutra budem otišao u Tokio, kupiću.

(26) Ashita Tôkyô ni *ikeba*, katte kuru n desu ga, ikanai to omoimasu.

Ako sutra odem u Tokio kupiću, ali mislim da neću ići.

(27) Ashita Tôkyô ni iku *nara* katte kuru n desu ga, ikimasen.

Kada bih sutra išao u Tokio kupio bih, ali ne idem.

Kondicionalni oblici u japanskom jeziku, pored značenja hipotetičkog uslova, poseduju i druga značenja, prikazana u sledećoj tabeli.

Značenja	<i>tara</i>	<i>to</i>	<i>ba</i>	<i>nara</i>
vremensko - simultanost	+			
vremensko - posteriornost	+	+	+	
vremensko - anteriornost	+	+		
vremensko - imedijatnost		+		
okolnosno	+		+	
uzročno-posledično	+			
naporedni veznik „i“, „ni“, „niti“			+	
izdvajanje subjekta ili teme rečenice				+

Složenost i česta funkcionalna preklapanja kondicionalnih oblika u japanskom jeziku čine ovu oblast veoma zanimljivom za dalja proučavanja.

I Promenljive reči u japanskom jeziku menjaju se po sledećim oblicima promene: *mizen*, *renyô*, *shûshi*, *rentai*, *katei* i *meirei*. *Mizen* oblik, pored ostalog, služi za građenje tzv. neučitive negacije, pasiva, kauzativa, voluntativa; *renyô* oblik služi za građenje učtivog *masu* oblika, deziderativa, prostog prošlog vremena, itd. *Shûshi* oblik je završni oblik glagola ili prideva i označava radnju koja se ponavlja ili buduću radnju. *Rentai* oblik fonetski je isti kao *shûshi*, ali služi za povezivanje promenljivih sa nepromenljivim rečima. *Katei* oblik služi za građenje uslovnog oblika *ba*, a *meirei* za građenje tzv. neučtivog imperativa.

LITERATURA

- Alfonso, A. 1974. *Japanese Language Patterns*. Tokyo: Sophia University, Center of Applied Linguistics.
- Akatsuka, N. 1983. *Conditionals*. Papers in Japanese Linguistics, vol. 9.
- Comrie, B. 1986. Conditionals: a typology. U *On Conditionals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- The Encyclopedia of Language and Linguistics*. 1994. (R.E. Asher, ed. in chief), Oxford etc.: Pergamon Press, 683-688.
- Jacobsen, M. 1990. Jokenbun ni okeru kanrensei ni tsuite. U *Nihongo gaku*, 9-4.
- Kinoshita, M. 1996. Jokenho no kozo. U *Kokugo kokubun*, 35-6.
- Kokushi, M. 1983. *Katei no joken wo arawasu iikata*, *Kokusai gakuyukai nihongo gakko kiyo*.
- Kosaka, M. 1988. *Nihongo to doitsugo ni okeru jokenbun*, *Gengo bunka ronshu*, 10-11.
- Martin, S. E. 1988. *A Reference Grammar of Japanese*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company.
- Masuoka, T. 1993. *Nihongo no joken hyogen ni tsuite*. U *Nihongo no jokenhyogen*. Tokyo: Kuroshio shuppan.

- Stanojčić Ž, Lj. Popović i S. Micić. 1989. *Savremeni srpskohrvatski jezik i kultura izražavanja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Suzuki, Sh. 1989. *Nihongo bunpo, keitairon*. Mugishoin.
- Suzuki, Y. 1994. *Ba, to, tara, nara*. U *Nihongo gaku*, vol. 13.
- Toyoda, T. 1977. *To to toki*. U *Nihongo kyoiku*, 33.

PRIMERI:

- Akutagawa, R. *Kumo no ito*, Language Services Co., Ltd., 1980
Prevod na srpski: *Paukova nit* u *Sveske* br. 75-76, 1994
- Andrić, I. *Gospodica*, Beograd: Prosveta, 1965
Prevod na japanski: *Saraebo no onna*, Tokyo: Kobunsha, 1982
- Kawabata, Y. *Meijin*, 1937
Prevod na srpski: *Velemajstor*, Beograd: Slovo ljubve, 1981
- Kawabata, Y. *Yukiguni*, 1937
Prevod na srpski: *Snežna zemlja*, Beograd: Slovo ljubve, 1981
- Kiš, D. *Rani jadi*, Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1996
Prevod na japanski: *Wakaki hi no kanashimi*, Tokyo: Tokyo Sogensha, 1995
- Šćepanović, B. *Usta puna zemlje*, Beograd: Narodna knjiga, 1976
Prevod na japanski: *Tsuchi ni kaeru*, Tokyo: Kobunsha, 1978
- Shiga, N. *Kinosaki nite*, Tokyo: Shincho bunko, 1968
Prevod na srpski: *U Kinosakiju*, u *Sakura* br. 3, 1995

SUMMARY

BASIC FUNCTIONS AND MEANINGS OF CONDITIONALS IN JAPANESE

Conditional constructions in Japanese, owing to their complicated use and frequent functional overlapping, represent a field of wide interest among linguists around the world. The purpose of this paper is to provide a review of the basic functions and meanings of the conditionals *tara*, *to*, *ba* and *nara* in Japanese. The characteristic of conditionals in Japanese is that they do not necessarily have only modal and hypothetical meanings. They can also express an already realized condition, necessary for the realization of a situation expressed in the main sentence. In that case, the Japanese sentence contains an equivalent to temporal, causal or other meanings in the Serbian language.